

محوریت آیات و روایات در تبلیغ

جواد حاج حسینی

اشاره

در این شماره، آخرین قسمت محوریت آیات و روایات را ارائه می‌کنیم. در سه شماره پیشین مطالبی را در مورد «اهمیت و چرایی» محوریت آیات و روایات و «چگونگی تحقیق و پژوهش» در آنها و «زمینه سازی» برای طرح آنها، که فصل اول و دوم راهکارهای عملی بیان آیات و روایات بود، مطرح کردیم. در این قسمت، می‌خواهیم فصل سوم را با عنوان «نکات به کارگیری آیات و روایات» بیان کنیم.

فصل سوم: نکات به کارگیری آیات و روایات

در به کارگیری آیات نور و روایات روح بخش اهل بیت علیهم‌السلام، نکاتی را باید مد نظر داشت که به برخی از آنها می‌پردازیم:

۱. شناختها

شناخت، مقدمه عمل است. اگر شناخت

ضعیف یا قوی، نادرست یا صحیح باشد، عمل نیز این چنین خواهد بود.

مولای متقیان، امیر مؤمنان، علی علیه‌السلام می‌فرماید: «يَسِيرُ الْمَعْرِفَةِ يُوجِبُ فُسَادَ الْعَمَلِ؛ کمی شناخت، موجب تباهی عمل می‌شود.»

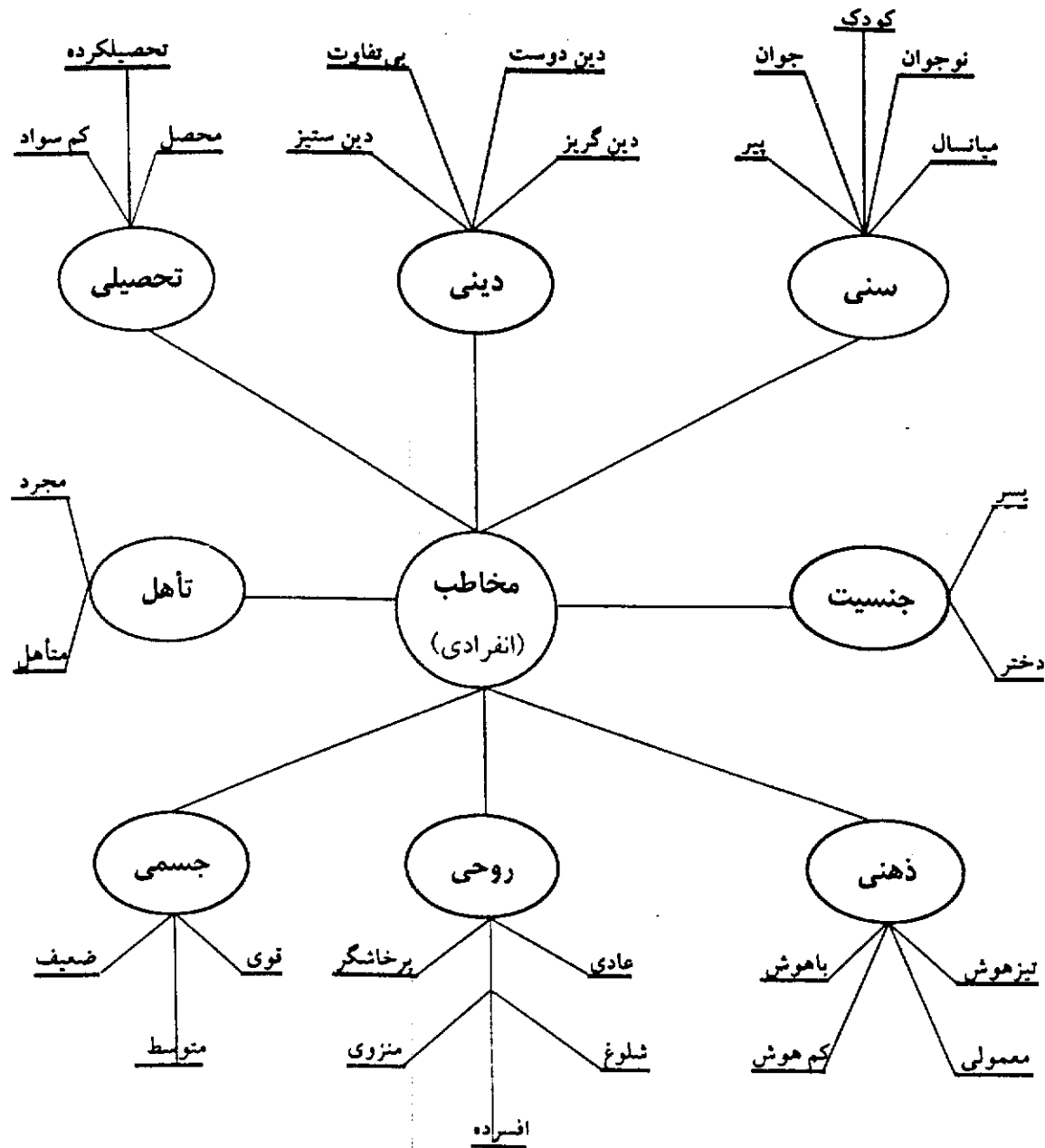
در به کاربردن آیات و روایات، شناختهایی لازم است که به برخی از آنها اشاره می‌کنیم؛ البته ناگفته نماند که این شناختها باید در پژوهش و انتخاب موضوع و مطلب نیز مورد توجه قرار گیرد:

شناخت مخاطب

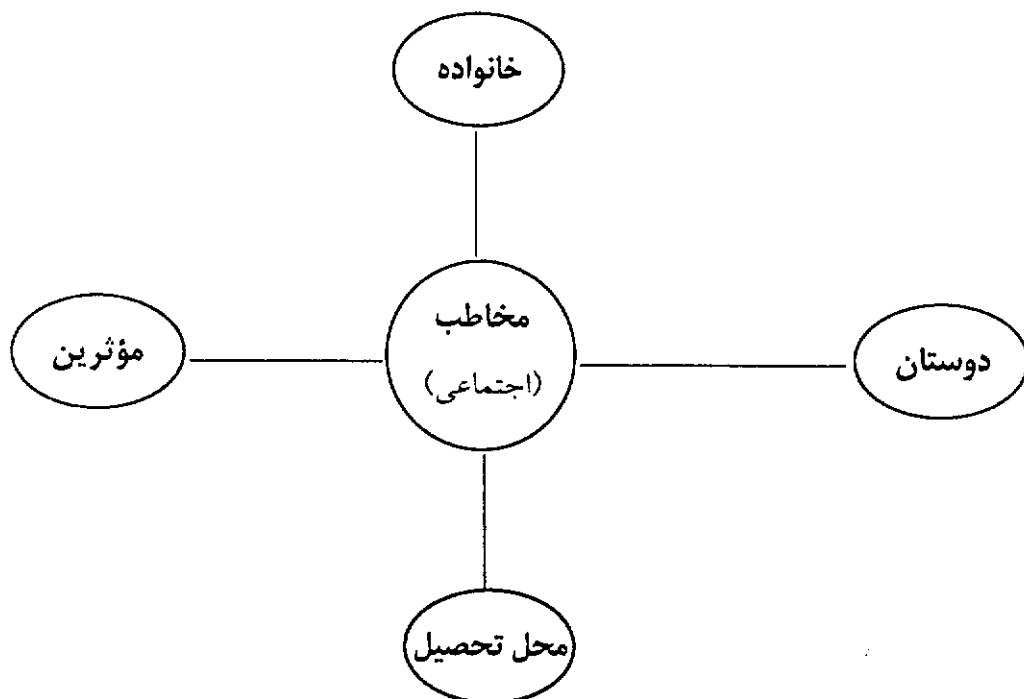
در مخاطب شناسی علاوه بر جنبه علمی و تئوری آن، جهت مهارتی آن نباید

مورد غفلت قرار گیرد. پس اگر بخواهید مخاطب را به خوبی بشناسید، علاوه بر مطالعه و مشورت و فکر، به تجربه و کار عملی نیز نیاز مندید.
 مربی برای شناخت بهتر مخاطبین، باید آنها را از جهات فردی و اجتماعی مورد دقت قرار

دهد:

۳۵۴۵

شناخت جامعه

گاهی در جامعه و اجتماعی، طرز تفکرات، آئین و سنن، آداب و رسوم و پیشینه‌هایی ذهنی وجود دارد که به هنگام مطرح کردن آیه و روایت باید آنها را دانست. شناخت محل تبلیغی را حتماً در برنامه‌های خود قرار دهید تا با شناخت بهتر، بحث مناسب‌تر و آیه و روایت دقیق‌تری را مطرح نمایید.

پیشوای راستین، امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «فِي حِكْمَةِ آلِ دَاوُدَ عَلَى الْعَاقِلِ أَنْ يَكُونَ عَارِفًا بِزَمَانِهِ»^۲ در حکمت آل داود آمده است: هر عاقل سزاوار است که به زمانه

با توجه به شناختی که از مخاطب دارید و پژوهشی که انجام داده‌اید، مطالب عمیق دینی را با شیوه‌های جذاب و درخور فهم و درک مخاطب، بیان کنید.

صادق آل طه که عالی‌ترین درووها بر او باد، فرمودند: «مَا كَلَّمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْعِبَادَ بِكُنْهِ عَقْلِهِ قَطُّ وَقَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّا مَعَاشِرَ الْأَنْبِيَاءِ أُمِرْنَا أَنْ نُكَلِّمَ النَّاسَ عَلَى قَدْرِ عُقُولِهِمْ»^۱ قطعاً رسول خدا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ با مردمان از عمق عقل و کنه درایت خود سخن نگفته است.

سپس فرمودند: فرستاده خدا (دروود خدا بر او و خاندانش باد!) فرمودند: ما، قشر انبیاء، امر شدیم به اینکه با مردم به اندازه عقل و درکشان صحبت کنیم.»

۱. الکافی، ج ۱، ص ۲۳، ح ۱۵.

۲. الکافی، ج ۲، ص ۱۱۶، ح ۲۰.

خویش آگاه و دانا باشد.»

شناخت محیط

فرض کنید جنجالی بین دانش آموزان رخ داده است و دانش آموزان عصبانی و ناراحت هستند یا فیلم مهیجی برای آنها پخش شده و هیجانانگیز فیلم در اعمال و رفتارشان هویداست، یا سخنران موفقی قبل از شما برای آنها صحبت کرده و ذهن مخاطبین را در فضای خاصی سیر داده است و...

اگر بدون در نظر گرفتن محیطی که در آن قرار گرفته‌اید و برخی مسائل جانبی آن، شروع به صحبت کنید و آیه و روایت بخوانید، گاهی به طور مستقیم و غیر مستقیم، اثرات نامطلوبی را بر شنونده گذاشته‌اید؛ مثلاً وقتی دانش آموزان به خاطر دعوی فیزیکی، عصبانی یا ناراحت هستند، خواندن آیه و گفته‌های امامان معصوم علیهم‌السلام در مورد صبر، دوستی و ... به بعضی از آنها این نکته را القاء می‌کند که شما صبور یا با محبت نیستید و طبیعی است که مخاطب، در این شرایط روحی، از شنیدن این توصیه‌ها ناراحت می‌شود؛ خصوصاً اگر نوجوان یا جوان باشد.

پس پیامبر بزرگ اسلام که زیباترین سلامها به او و خاندانش باد، می‌فرماید: «إِذَا حَدَّثْتُمُ النَّاسَ عَنْ رَبِّهِمْ فَلَا تَحْدِثُوهُمْ بِمَا

يُفْزِعُهُمْ وَيَشُقُّ عَلَيْهِمْ؛^۱ هنگامی که با مردم از پروردگارشان سخن می‌گویید؛ به آنچه که آنها را ناراحت می‌سازد و بر آنها سخت می‌آید، صحبت نکنید.»

یا هنگامی که دانش آموزان فیلم مهیجی را دیده و به شوخی و تحرک مشغول‌اند، بیان کلام حق و نورانی قرآن و ائمه اطهار علیهم‌السلام در مورد تحصیل و درس خواندن، گاهی مضحکه و شوخی با مفاهیم دینی را به ارمغان می‌آورد و تفکر و تأمل پیرامون بحث مطرح شده به بی‌خیالی و سطحی‌نگری مبدل می‌گردد.

امیر متقیان و امام شیعیان، علی علیه‌السلام می‌فرماید: «لِكُلِّ مَقَامٍ مَقَالٌ»^۲؛ برای هر مقامی، کلامی سزاوار است.»

پس شناخت محیط را از لحاظ روحی و معنوی مد نظر داشته باشید.

۲. جایگاه طرح آیات و روایات

یک نکته قابل توجه، بسیار مفید و حساس در استفاده از آیات و روایات این است که بعد از طرح سؤال و زمینه‌سازی، جواب را از زبان خداوند متعال و ائمه اطهار علیهم‌السلام بیان کنیم.^۳

اکثر اوقات، وقتی سؤالی مطرح

۱. کنز العمال، خ ۵۳۰۷.

۲. غرر الحکم، ص ۲۱۲، ح ۴۱۳۰.

۳. برگرفته شده از سخنان یکی از اساتید حوزه.

می شود، ابتدا جواب را به سلیقه و بیان خود یا از کلام دانشمندان و متفکران بیان می کنیم، سپس آیه یا روایت مربوط را ذکر می کنیم؛ در حالی که معنا و مفهوم چنین روشی این است که ما پاسخ را به دست آورده ایم و آیه و روایت شاهد صحت و مؤید حرف ماست و اگر سخن خدا و معصومین علیهم السلام هم نبود، مشکلی پیش نمی آمد.

مثلاً نوجوانی از شما می پرسد: «من پدرم رو از دست دادم و هنوز چهل روز از وفات او نگذشته. گاهی بسیار دلگیر، ناراحت و افسرده می شوم. شما برای آرامش روحی بنده چه پیشنهادی دارید؟»

اگر جواب را بر طبق پیشنهاد آنتونی رابینز ذکر کنید و بگویید:

«راههای شادمانی عبارت اند از:

۱. پخش نوار موسیقی و هم آواز شدن با آن؛

۲. تماشای فیلم خنده دار؛

۳. رفتن به کنسرت؛

۴. گوش دادن به نوارهای آموزنده؛

۵. مطالعه کتاب؛

۶. گرفتن دوش آب گرم؛

۷. ورزش؛

۸. ...^۱»

همچنین یاد خوشیها و خاطرات شاد،

شماره و شاداب می کنه؛ این چنین تلقین رو ادامه بده و به خوبیها فکر کن تا افسردگی ات تموم بشه؛ البته در قرآن هم اومده: «لَسِنَّ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ»^۲ ...» مخاطب چه تصویری از پاسخ شما پیدا می کند؟ به گفته چه کسی عمل می کند؟ اگر بار دیگر مشکلی برایش پیش آید، برای جواب به کجا می رود؟ از چه کسی طلب و در چه کتابی جستجو می کند؟

اما اگر پس از طرح سؤال، در همان ابتدا، جواب را با خواندن آیه و روایت به مخاطب برسانیم، عملاً این امر را به وی القاء کرده ایم که جواب از کلام وحی به دست آمده است، نه از ذهن خودمان یا کلام دانشمندان.

از طرف دیگر، مخاطب نیز اثر مفاهیم اسلام ناب را در متن زندگی خود ملموس تر حس می کند؛ مثلاً شما می توانید در مورد سؤال آن نوجوان، این چنین جواب دهید:

«امیرالمؤمنین علی علیه السلام می فرماید: «مَوْتُ الْوَالِدِ قَاصِمَةُ الظَّهْرِ»^۳ مرگ پدر، کمر

۱. به سوی کامیابی، آنتونی رابینز، چاپ راه بین، ج ۲، ص ۱۶۸.

۲. ابراهیم/۷.

۳. غرر الحکم، ص ۴۰۷، ح ۹۳۴۳. القَضم: ذق الشيء، کسر الشيء الشدید. (لسان)

شکن است.»

واقعاً این مصیبت برای آدم خیلی سنگینه، اما باید چه کنیم تا راحت تر این مصیبت رو تحمل کنیم؟

خداوند می فرماید: «الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ»؛^۱ «کسانی که وقتی مصیبتی به آنها می رسد، می گویند: ما از خداییم و به سوی او بر می گردیم.»

فهمیدن اینکه ما از خداییم و به سوی او بر می گردیم، بسیار آدم رو تسلی می ده، به این شرط که در موردش فکر کنیم و معنانش رو بفهمیم.

روزی حضرت علی علیه السلام پیش اشعث بن قیس اومد. او به خاطر مرگ برادرش خیلی ناراحت بود و سوگواری و بی تابی می کرد. امیرالمؤمنین علیه السلام به او فرمودند: «إِنْ جَزَعْتَ فَحَقَّ الرَّجِيمُ أَتَيْتَ وَإِنْ صَبَرْتَ فَحَقَّ اللَّهُ أَذَيْتَ»؛^۲ اگر بی تابی کنی، حق فامیل را به جا آورده ای؛ اما اگر صبر کنی، حق خدا را اداء کرده ای.»

سپس در ادامه فرمودند: «عَلَىٰ أَنْكَ إِنْ صَبَرْتَ جَرَىٰ عَلَيْكَ الْقَضَاءُ وَأَنْتَ مَخْمُودٌ وَإِنْ جَزَعْتَ جَرَىٰ عَلَيْكَ الْقَضَاءُ وَأَنْتَ مَذْمُومٌ»؛^۳ به علاوه اینکه اگر صبر کنی، حادثه حتمی بر تو واقع شده است، در حالی که (به خاطر صبر) مورد ستایش

قرار می گیری و اگر بی تابی کنی، (باز) واقعه ناگوار بر تو فرود آمده، [با این تفاوت که] مورد نکوهش قرار می گیری.» در این هنگام اشعث آیه «إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ»^۴ رو تلاوت کرد.

حضرت امیر علیه السلام سؤال کرد: آیا تاویل و تفسیر این آیه رو می دونی؟ اشعث جواب داد: خیر، تو پایان علم و انتهای آن هستی.

سپس حضرت فرمودند: «أَمَّا قَوْلُكَ إِنَّا لِلَّهِ فَإِقْرَازٌ مِنْكَ بِالْمُلْكِ وَأَمَّا قَوْلُكَ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ فَإِقْرَازٌ مِنْكَ بِالْهَلَاكِ»؛^۵ اینکه می گویی ما از خداییم، اقراری از توست بر اینکه خداوند مالک توست و اینکه می گویی ما به سوی خدا بر می گردیم، بدین مفهوم است که تو به مرگ اعتراف کرده ای.» همچنین یاد مرگ، از دردهای روحی آدم کم می کنه.

امیر المؤمنین علیه السلام که خودش به تنهایی سنگین ترین مصیبت عالم هستی

۱. بقره/۱۵۶.

۲. الکافی، ج ۳، ص ۲۶۱، ح ۴۰.

۳. همان. القضاء: الحکم، بمعنی العمل، و یکون بمعنی الصنع و التقدير، الحثم و الأمر. (لسان)

۴. بقره/۱۵۶.

۵. الکافی، ج ۳، ص ۲۶۱، ح ۴۰. المُلک بالضم: المملكة و قيل السلطنة و هي الاستيلاء مع ضبط و تمكن من التصرف. (مجمع)

رو لمس کرده، می فرماید: «أَكْثِرُوا ذِكْرَ الْمَوْتِ وَ يَوْمِ خُرُوجِكُمْ مِنَ الْقُبُورِ وَ قِيَامِكُمْ بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ تُهَوِّنَ عَلَيْكُمُ الْمَصَائِبُ؛^۱ مرگ و روزی را که از قبرها بر انگیزته می شوید و در مقابل خداوند می ایستید، را زیاد یاد کنید. [با این عمل] تحمل مصیبتها برایتان آسان می شود.»

امام صادق علیه السلام راه دیگه‌ای رو برای مقابله با سختیهای روحی پیش پای ما می دارن: «إِذَا أُصِيبَتْ بِمُصِيبَةٍ فَأَذْكُرْ مُصَابِكَ بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَإِنَّ الْخَلْقَ لَمْ يُصَابُوا بِمِثْلِهِ قَطُّ؛^۲ هنگامی که گرفتاری بر تو وارد شد، مصیبتهای رسول خدا (بر او و خاندانش درود باد) را به یاد آور؛ همانا هیچ کسی به اندازه او سختی نکشیده است.»

به راه دیگه برای آرامش و رهایی از همه دغدغه‌های کوچک و بزرگ، رفتن به هیئتها و مجالس عزاداری امام حسین علیه السلام است. تجربه، این مطلب رو برای میلیونها نفر ثابت کرده. امتحانش ضرری نداره.»

شما می توانید آیات و روایات را با توضیحات بیشتری ارائه دهید.

هنگامی که انسان در مصیبتی گرفتار می شود، خیلی زودتر و راحت تر تعبد به مطالب دینی پیدا می کند و حتی مسائل عقلی و فلسفی برای او آرام بخش نخواهد بود؛ زیرا تشویش او روحی است و مطالب

الهام بخش آیات و روایات است که نسیم طراوت را در روحش می دمند.

با این روش، مخاطب این مطلب را به خوبی می فهمد که جواب او در قرآن و روایات بوده است و اگر دوباره ناراحتیها، افسردگیها، ناامیدیها و ... به او هجوم آورد، که چنین امری در نوجوانان بسیار اتفاق می افتد، به طور خودکار معنا یا مضمون آیه شریفه در ذهنش نقش می بندد و به تدریج، این قسمت از زندگی اش با معارف اسلامی شکل می گیرد، ان شاء الله.

از طرف دیگر، اگر با مشکل یا سؤال دیگری مواجه شود، جواب را در ثقلین جستجو می کند.

۳. قرائت عربی آیات و روایات

تا آنجا که امکان دارد متن عربی آیه و روایت را بخوانید و حتی اگر برای کودکان سخن می گوید، به بیان مضمون یا ترجمه اکتفاء نکنید؛ زیرا قرائت عربی آیه و روایت:

● در مخاطب اثرات مثبت معنوی می گذارد؛

● از همان طفولیت، ذهنش را با کلام وحی و عترت انس می دهد و آشنا

۱. بحار الأنوار، ج ۶، ص ۱۳۲، ح ۲۶.

۲. وسائل الشیعه، ج ۳، ص ۲۶۷، ح ۳۶۰۷.

می سازد؛

● به شنیدن سخن عربی عادت و حتی رابطه عاطفی با متن آیه و روایت بر قرار می کند؛ خصوصاً اگر در شادیهها و خوشیها متن عربی گفته شود؛

● آیات و روایات روح و جذبۀ خاصی دارند که عرب و عجم را مجذوب خود می کند. به همین دلیل با قرائت عربی، میزان اثرگذاری افزایش می یابد؛ کما اینکه بسیاری که بازبان عربی آشنا نیستند، وقتی عبارت عربی آیه و روایت را می شنوند، جذب گفته های گوینده می شوند.

۴. قرائت صحیح آیات و روایات

متن عربی آیه و روایت را صحیح و روان قرائت کنید. صحیح و روان خوانی علاوه بر اینکه برآزنده یک مبلغ و مربی اسلام است و شخصیت او را بهتر می شناساند، اثرات غیر مستقیم خود را نیز بر مخاطب دارد.

وقتی با سختی، مکث و تکرار روایتی را می خوانید، این امر در ذهن شنونده نقش می بندد که خواندن قرآن و سخنان معصومین علیهم السلام خیلی سخت است.

۵. مستند گویی روایت

بردن نام کتاب مرجع و مؤلف آن، همان طور که مخاطب را با کتب روائی و علماء و محدثین آشنا می سازد، معتبر بودن

روایات را نیز به او القاء می کند و به مرور زمان، این مطلب را می فهمد که بیان روایات باید از کتاب معتبر و معروفی باشد. قطعاً وقتی مخاطب اطمینانش نسبت به صدور روایت از معصومین علیهم السلام بالا رود، میزان پذیرش آن نیز بیشتر می شود.

مولای متقیان، علی علیه السلام می فرماید: «إِذَا حَدَّثْتُمْ بِحَدِيثٍ فَأَسْنِدُوهُ إِلَى الَّذِي حَدَّثَكُمْ فَإِنْ كَانَ حَقًّا فَلَكُمْ وَإِنْ كَانَ كَذِبًا فَعَلَيْهِ»^۱ وقتی حدیثی را بیان می کنید، آن را به کسی که از او شنیده اید، مستند و منتسب سازید. اگر حدیث راست و صحیح بود، (پاداشش) بر شما و گرنه (عقابش) با او خواهد بود.»

۶ نتیجه گیری

پس از بیان پیامها و برداشتها، زمان نتیجه گیری فرا می رسد. اگر توان علمی شما اقتضا می کند، بسیار پسندیده است که نتیجه هم از زبان آیات و روایات مطرح گردد تا بر حسن ختام بحث نیز کلام وحی و آل محمد صلی الله علیه و آله بدرخشد.

۱. الکافی، ج ۱، ص ۵۲، الإسناد فی الحدیث: رفعه إلی قائله. (مجمع البحرین)